

оволодіння навичками творчого й ефективного розв'язання професійних, матеріальних, моральних та інших проблем; володіння навичками впливу на підлеглих, не вдаючись до прямих вказівок; опанування методів раціональної роботи з інформацією; уміння створити колектив і управляти ним, вважаючи себе членом цього колективу; прагнення до інноваційної діяльності, дослідницької роботи, експериментування.

Як бачимо, функціонування та розвиток навчального закладу в умовах інноваційних змін потребує й нових підходів до управління. Для їх системного та ефективного використання керівникам необхідно оволодівати новими вміннями й навичками, будувати управлінську діяльність з урахуванням потреб та інтересів усіх учасників навчально-виховного процесу, орієнтуватися як на суспільне замовлення у сфері освіти, так і на запити споживачів освітніх послуг.

Література:

1. Гадецький М. В. Організація навчального процесу в сучасній школі. – Х.: Ранок, 2002.
2. Лизинський В. М. Ресурсний підхід в управлінні розвитком школи. – Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2007.
3. Ельнікова Г. В. Наукові основи адаптивного управління закладами та установами загальної середньої освіти : дис. ... д-ра пед. наук: 13. 00. 01. – К., 2005. – 641 с.
4. Ельнікова Г. В. Основи адаптивного управління : курс лекцій / Ельнікова Г. В. – Х. : Видав. гр. «Основа», 2004. – 128 с.
5. Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи: Кол. монографія / [Г. В. Ельнікова, Т. А. Борова, О. М. Касьянова, Г. А. Полякова та ін.]; за загальною редакцією Г. В. Ельнікової. – Чернівці : Технодрук, 2010. – 572 с.

Григорків І.Ф.*

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІКИ ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

У статті висвітлюються види читання, які допомагають удосконалювати техніку читання молодших школярів.

На успішність учнів впливає дуже багато різноманітних факторів. Але одним з найважливіших є вміння свідомо, правильно, виразно та швидко читати. Дитина, яка не вміє добре читати, переживає великі труднощі при виконанні домашніх завдань, їй не цікаво на уроках, вона приречена на розумову обмеженість і зубріння. Такий учень не буде активним читачем бібліотеки, не відчуватиме потреби спілкування з книгою, бо читання приносить не задоволення, а муку.

Уміння дитини читати пов'язане, насамперед, із наявністю інтересу до читання, до книг як джерела пізнання. Читання –

---

* © Григорків І.Ф.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

основа опанування літературної мови, громадянського, морально-естетичного та суспільно-політичного виховання, розвитку духовного світу дитини, її почуттів. Отже, читання є ефективним засобом навчання, виховання та розвитку дитини.

В. О. Сухомлинський говорив про те, що без високої культури читання немає ні школи, ні справжньої розумової праці. Читання – основа всіх наук, розвиток інтелекту. У цьому складному процесі беруть участь мислення, мовлення, сприйняття, пам'ять, уява, слухові та зорові аналізатори. Дітям непросту поєднувати водночас зорове сприйняття букв, слів, речень, усвідомлювати прочитане, визначати ставлення до нього. Не володіючи технікою читання, дитина втрачає до нього інтерес, погано розуміє і засвоює текст, швидко стомлюється. Тому розвиток техніки читання та розуміння прочитаного – слів, словосполучень, речень – взаємопов'язані і мають здійснюватися одночасно. Необхідно вчити дітей швидкісному читанню і разом із цим розвивати виразність, емоційність, плавність, зв'язність, розуміння тексту і вміння виділити в ньому головне.

Мета статті – висвітлення деяких методів удосконалення техніки читання молодших школярів.

На швидкість читання впливають багато факторів: рівень мовленнєвого розвитку, кут зору читця, уміння артикулювати, постановка дихання, характер тексту (зміст, легкий чи складний, цікавий – нецікавий), образ слова (шрифт, чіткість друкування), розвиток антиципації – уміння передбачити наступні літери, слово). Удосконаленню цього процесу сприяють стимуляція до швидкого читання, систематичний контроль і регулювання швидкості. Якщо послідовно приділяти увагу цим факторам, то швидкість читання збільшується на 50-100%.

Існують прийоми, які дозволяють розширювати обсяг поля зору, розвивати артикуляцію, відпрацьовувати постановку дихання, темп, розуміння словосполучення, оцінювати мовленнєвий розвиток учнів, щоб добитися максимальних показників.

У ході читання відпрацьовувати інформацію допомагають три блоки. Перший – зоровий (сприйняття тексту рухом очей), другий – мовний (інформація промовляється – артикулюється) і третій – слуховий (слухається мовленнєвий переказ сприйнятого). Важливу роль тут відіграє образ слова, оскільки воно пов'язане з певним змістом. Часто, бачачи слово при багаторазовому читанні, ми сприймаємо і букви, і його загальну форму у вигляді окремих образів та частини цілих фраз. Від ступеня розвитку зорового, мовленнєвого та слухового аналізаторів залежить і активність пізнавальної діяльності. Мовленнєвому розвитку учнів (особливо в перших класах) сприяють ігри, що є перехідним етапом до навчальної діяльності. Пропонуємо ряд ігор для школярів [2].

Доберіть слова.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Для цього рекомендуємо вправи з числовими таблицями Шульте і Лезера зі складовими пірамідами. Таблиця Шульте становить квадрат 20×20 см, поділений на 25 частин, у кожному з

Таблиця 1

Таблиця Шульте

21	5	20	2	8
13	23	9	14	12
24	10	1	19	17
16	7	18	25	6
3	15	4	11	22

Таблиця 2

Таблиця Лезера

1	28	12	29	9
11	24	33	25	32
30	41	6	47	18
19	35	43	3	39
36	5	38	13	48
26	4	44	31	8
42	37	14	22	49
17	20	7	2	34
23	45	40	15	50
10	21	46	27	16

яких вписано числа від 1 до 25 (див. табл. 1). Таблиця Лезера – це прямокутник 20×40 см, поділений на 50 частин, куди теж вписані числа від 1 до 50 (табл. 2):

Суть вправи полягає в тому, щоб показати олівцем або якогось інакше позначити про себе розташовані в таблиці числа з наростанням натурального ряду, не переміщуючи погляду за межі центральної клітки. Час опанування таблиць відповідно 25 сек. (перша) і 50 сек. (друга).

Цими вправами виробляють навички використання периферичного поля зору, а також концентрується увага школяра, формується випереджувальний логічний пошук, системність сприйняття.

Добру основу для міцної навички читання й розширення кута зору можна забезпечити використанням складових пірамідок (таблиць) на кожному занятті з навчання грамоти. Такі вправи цінні тим, що дають змогу учневі, фіксуючи погляди на середній лінії піраміди, розпізнавати (читати) склади, прями і зворотні, розміщені по краях кожної сходинки, розширюючи таким чином кут зору, необхідний для швидкого читання.

Для роботи з класом учитель пропонує демонстраційні

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

лінії, посередині колонки, наприклад:

У		М
М		АК
КР		АН
АРМ		ІЯ
АКРО		БАТ
АТМО		СФЕРА

Відомо, що багато учнів початкових класів не вміють під час читання регулювати своє дихання. Частина з них ще погано артикулюють при вимовлянні окремих звуків. Тут знадобляться скоромовки. Робота зі скоромовками важка, хоча й цікава. Але вона завжди корисна, оскільки в ході її активно тренуються органи мовлення. Проговорювати їх треба спочатку повільно, а далі швидше й швидше – однак щоб язик не заплітався, щоб вимова була чіткою і чистою, без «проковтування» звуків. Скоромовки налагоджують ритмічність дихання. Ось деякі з них:

1. *Хитру сороку спіймати морока*
А на сорок сорок, сорок морок.
2. *Сів шпак на шпаківню*
Заспівав шпак півню
Ти не вмієш так як я
Так як ти не вмію я.
3. *Бабин біб розцвів у дощ,*
Буде бабі біб у борщ.
4. *Летів горобець, сів на хлівець,*
А як вийшов стрілець, то утік горобець.

Розвитку пильності зору та уважності, необхідних для швидкого читання, сприяють вправи такого типу:

- прочитайте речення і підкресліть спочатку слова, що означають предмети, дії, ознаки; потім слова зі збігом приголосних та голосних: ПГ, ППГ, ПППГ.
- прочитайте речення, знайдіть і підкресліть букви, що позначають голосні, приголосні (тверді та м'які), і ті, що не вимовляються.

Зорові диктанти – це одна із форм роботи з розвитку техніки читання. Вони сприяють зірковості і уважності, необхідні для швидкого читання. Зорові диктанти доцільно чергувати зі слуховими, оскільки між ними існує певний взаємозв'язок.

Коли проводяться вправи для розвитку зорового сприйняття, одночасно вдосконалюються і слухові. Для цього добираємо речення або невеликі тексти з підручника. Проговорюємо чи записуємо на дошці і показуємо на короткий час без повтору. Це спонукає дітей зосередитися, прочитати уважно і швидко, а потім відтворити. Слухові і зорові диктанти проводять 1–2 рази на 10 днів.

Обсяг речень (текстів) збільшуємо поступово, а час показу або читання обмежуємо. Тексти записуємо приблизно такі:

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Тане сніг. Іде дощ. Небо похмуре. Поле опустіло. Був теплий весняний день. Насунула важка хмара.

У ході читання чітко сприймається текст, що перебуває в зоні ясного бачення. Завдяки периферичному зору частково помічається і текст навколо цієї зони. У процесі читання периферичний зір забігає наперед, нібито готуючи сприйняття для ясного бачення. Помітивши, спіймавши поглядом контури слова, на основі смислу вже сприйнятої частини тексту, читець може здогадуватися, яке слово буде далі і передбачити його. Оце передбачення й називається антиципацією. Розвивати її можна і слід уже з 1 класу. Бажано практикувати читання тексту, де спочатку додаються слова з пропущеними окремими буквами, потім – речення з пропущеними словами. Наприклад, *Ма...а, Па...а, пар...а, ст...л, сні...;* *Діти читають ..., Мороз скував ..., Зозуля лунко ....* Учні зіставляють записаний на дошці текст з друкованим у підручнику. Самі складають твори-мініатюри за малюнком з подальшим написанням і прочитанням його.

На уроках читання учні мають опанувати прийоми різноманітних видів читання: беззвучне (гальмування внутрішнього приговорювання), уголос, пошепки, комбіноване, під лічбу, під удари метронома; застосовують суцільно й вибіркоче читання добре відомого тексту, з'ясовують важкі, невідомі слова; наскрізне – для уважного прочитання всього матеріалу; аналітичне – для критичного розбору; партитурне – швидко, динамічне. Відпрацюванню цих прийомів сприяють ігри. Ось деякі з них:

«*Буксир*». Спочатку веде учитель, беручи на буксир весь клас. Потім сильніший учень – слабших товаришів. Тривалість 2–3 хв. – повторювати 3 рази за урок.

«*Розсипані склади*». З поданих складів утворюють слова.

«*Луна*». Один школяр (сильніший) веде, а другий, як луна, повторює читання першого.

«*Ігрові команди*». Систематичне читання на час (3–5 хв.) кожній команді різними способами почергово вголос, про себе, пошепки, з внутрішнім приговорюванням, що сприяє не лише запам'ятовуванню тексту, але й уточненню та диференціюванню сприйняття. На кожному такому уроці не лише беруть участь і розвиваються слухові, зорові та мовні аналізатори, а й формуються вміння та навички правильного, свідомого, виразного читання.

Таке читання формується після виконання тренувальних вправ. Людська пам'ять краще пам'ятає те, що з'являється періодично, час від часу, а не постійно перед очима. Саме це створює подразник і запам'ятовується краще. А тому щодня, через певні проміжки часу, необхідно проводити невеликі за обсягом вправи. Тобто тренуватися в читанні часто, порціями, по кілька хвилин краще, ніж читати 1–2 години без відпочинку.

Розглянемо види такого читання.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Напівголосне читання (читання-гудіння). Саме воно було основним елементом навчання читанню в школі В. Сухомлинського. Учні класу читають вголос, але так, щоб не заважати товаришам.

Поурочні п'ятихвилинки читання. Будь-який урок починається з того, що діти відкривають книгу і 5 хв. читають в режимі читання-гудіння, а потім проводиться звичайний урок. Такі поурочні п'ятихвилинки дають тижневий тренаж тривалістю 120 хвилин.

Читання перед сном. Це може бути невелике оповідання чи вірш. Останні події дня фіксуються емоційною пам'яттю, і час, який людина спить, допомагає зберегти, зафіксувати останні події дня. Ось чому добре, коли читання є останньою подією дня.

Режим помірного читання. Після певного часу, коли дитина читала, їй необхідно дати перерву. Не забувати про відпочинок для очей, губ та язичка.

Проведення самозамірів читання. Під кінець читання залишати 2-3 хв., щоб провести самозаміри читання. Учень читає у своєму темпі, напівголосно, самостійно підраховує слова, записує їх кількість у таблички, які зберігаються в щоденнику.

Уміння й навички, що формуються на уроках читання, мають загальнонавчальний характер, є засобом вивчення практично всіх навчальних предметів, сприяють саморозвитку й самовираженню особистості дитини. Треба звернути увагу, що основою структурування програми є змістові лінії Державного стандарту з читання, серед яких – формування й розвиток навички читання [1]. Протягом навчання в початковій школі учні оволодівають повноцінною навичкою читання, яка характеризується злиттям технічної і смислової її сторін. Техніка читання охоплює такі компоненти, як спосіб читання, правильність, виразність, темп. Кожний із них окремо і в сукупності підпорядкований найголовнішій стороні читання, тобто розумінню тексту. Треба пам'ятати, що якості читання взаємопов'язані і взаємозумовлені. Удосконалення однієї з них веде до поліпшення іншої. Недоліки якоїсь з ознак читання впливають на якість характеристики іншої риси вміння читати.

Варто зазначити, що кількість дітей, які погано читають, збільшується в усіх країнах. І тому варто приділити велику увагу читанню молодших школярів, виконувати з учнями вправи й завдання, які допоможуть удосконаленню швидкості та якості читання.

Отже, запропоновані завдання є тільки складовою частиною всієї системи, яка дає змогу вдосконалити техніку читання молодших школярів і зробити навчання читання живим і цікавим для маленьких дітей, викликати в них бажання вивчати курс «Читання».

Література:

1. Державний стандарт початкової загальної освіти. – доступний з: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/17911/.
2. Лухтай Л. К. Шляхи вдосконалення класного й позакласного читання // Початкова школа. – 1989. – № 5. –С. 18-19.

Лебедєва Л.В.*

**РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ
УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ**

Стаття присвячена потенціалу уроків читання в початковій школі щодо розвитку критичного мислення учнів.

Демократичні зміни, що відбуваються в суспільстві, позначаються і на завданнях шкільної освіти. Вирішення сучасних проблем удосконалення освіти пов'язано з переходом до розробки інноваційної технології, яка має базуватися на підвищенні рівня пізнавальної активності учня, перенесення акцентів з процесу відтворення на процеси розуміння й мислення.

Упровадження нових освітніх технологій особистісно зорієнтованого навчання на уроках читання, на нашу думку, – це передумова активної пізнавальної діяльності учнів: нестандартна, цікава, творча робота, яка пробуджує в дітей інтерес до знань і сприяє емоційному, духовному та інтелектуальному розвитку школярів. Однією з інноваційних технологій, що допомагає учню не тільки засвоїти певний обсяг знань, а й сприяє розвитку його особистісних якостей, є технологія формування та розвитку критичного мислення.

Розвиток критичного мислення стає дуже актуальним під час інтенсивних соціальних змін, коли неможливо діяти без постійного пристосування до нових політичних, економічних та інших обставин, без ефективного розв'язання проблем, значну частину яких неможливо передбачити. Саме тому очевидна життєва необхідність розвитку критичного мислення дітей.

Термін «критичне мислення», який поширюється у практиці навчальних закладів різних країн світу з кінця ХХ століття, пройшов непростий шлях свого становлення в системі освіти України. У слові «критичний» до тих пір часто бачили негативний аспект – словосполучення «критичне ставлення» скоріше ототожнювалося із фразою «негативне ставлення», тобто таке, що містить зауваження, критику, несприйняття. Власне, поява терміна «критичне мислення» не лише започаткувало новий напрям у дослідженні процесів мислення, а й докорінно змінили стереотип щодо слів з коренем «критик».

Однак словосполучення «критичне мислення» зайняло своє місце у працях науковців поступово. Цьому передували до-

---

* **Лебедєва Л.В.**